

Ak gulpak / nowella

Category: Hekaýalar, Kitapcy

написано kitapcy | 22 января, 2025

Ak gulpak / nowella AK GULPAK

«...Gündiziň öñem gije, ahyrym gije» – diýip, gama batmagyn, sebäbi gjäniňem öni gündiz, ahyram ýene-de, gündizlikdir, ýagtylykdyr...“

Gadymy ýazgylardan.

Dünýäden göwni sowuk adamlary diňleseň: „Döwülmjejegi – ussa, ölmjejegi-de Hudaý ýasamandyr“-diýer. Elbet-de görer göze görnüp duran tukat hakykat şeýledir. Şonuň üçinem olaryň bu aýdanyna gaharyň gelse –de „ýok“ diýip bolanok. Ýone sáher çagy nesim ýeller ýaly ýaly görüner –görünmez başga bir ýakymly hakykatam bardyr: aň- ýüregi, jan –jigeri beýle kapas düşünjä sygmaýanlaryň -şahyrlaryň, bagşy –sazandalaryň, suratkeşleriň, döretmek, özgertmek sungaty bilen özünü hem özgäni öz derejesinden ýokaryk götermegi başrýanlaryň inçelik hem ussatlyk bilen seni başga bir dünýä äkitmesi bardyr. Sen muňa-da „ýok‘ diýip bilmersiň. Sen gaýtam „Baky barlykda, Ýaradanyň ýagty dünýäsinde hiç zat ýitip-ýok bolup gitmeýär“ diýlen umman ýaly giň, owadan, tämiz pikiriň goýnuna dahyl bolarsyň. Küýsegiňem şoldur. Sen onsoň şol ummanyň gök giňişliginde pagyş-pagyş yüzüp ýoren kümüş balyga öwrülersiň. Sizi şol ýagty ummana çagyrýaryn.Ýoruň gitseňiz. Nâme diýsene! Giden gitsin, gitmedigem özi bilsin, ýör, köňül bile gideli!

... Yzy ýítse-de ady ýitmejek Garadäli Gökleň günleriniň bir günü, özem garrap, küýkerilip, ýaý ýaly bükülen cagy türkmen sähralyklarynyň çar künjegine habarçy ýollap çakylyk edip, diňe öz göwün diýen adamlaryny hemem şägitlerini daşyna jemledi.Ynha, onuň bag-bakjaly giň howlusy... Gelen gelip, giden gidibem dur, märeke onçakly köpem däl ýaly. Meşhur sazandanyň ýaşynyň soñunda beýdip saz-söhbet gurjak bolup, azara galyp

ýörmeginden her kim özüce many çykarjak bolýardy. Ýöne kim name diýse-de “Ölmezden öň göwnünde arman goýmajak bolup ýörşi bolaýmasa...” diýip, çak edýänleriňki dogry bolup çykaýdy gerek, sebäbi goja sazanda üç günläp myhmanlaryny diňläninden soň: “Indi nobaty maňa beriň!”- diýdi.

Ösgün ak gaşlary gök gözleriniň üstüne ganat- per ýaly ýaýylyp duran garry hamala söygüli jenanynyň başyny syýpalaýan ýaly gujagyndaky dutaryny mähirli syýpalap şeýle diýdi: “...Iýjegini iýip, geýjegini geýip bilmeyän adam, – diýjeginem diýip bilyän däldir...”

Onuň bu aýdan ýowuz hakykaty adamlaryň sussuny basdy. Kimdir birinden däl-de hut Garadäli Gökleňden eşidenligi üçin garyb-a öz garyplygyndan, baý –da öz baýlygyndan utandy.

“Ýöne ...” diýdi-de goja uludan dem alyp dikeldi. Oturanlaryňam birhili gerdenleri ýazylyp, kaddy-kamaty kuwwat tapan ýaly bolaýdy. Adamlar onuň bu agyr, ýakymsyz pikiri alowarama zyňyp goýberjekdigine başga bir täze, ýakymly söz aýtjakdygyna ynanýardylar. Garadäli Gökleň alyp çykdy: “Ýöne gep diýjegini diýip bilmekdedir. Şony başarıyan adamyň ýanynda galan zadyň manysam bolmaz, müşgilem. Men dünýäniň sözü hakda aýdyp durandyryn –how, adamlar. Şu dünýä aýtmaly sözem diňe üýtgeşik paý berlenler diýip bilyändir. Siziň hemmäñiziň diýjeginizi Magtymguly şahyr ýeke özi diýip oturandır. „Aý ýüregim bol-a!” diýer oturarsyňyz. Şeý diýip, oturyp bilseňiz bolany. Şärikli ýeriňiz sondadır. Hany, bek oturyň onda. Şu gün indi menem diýjegimi diýjekdirin. Gaty bek oturyň-a ...”

Göwnüne ýazgynlyk aralaşan adamlar ykjamlandylar. Garadäli Gökleňem saz yzyna saz, mukam yzyna mukam gönderdi. Ol şu hoşlaşyk aşsamında özuniň kalbyndaky ähli pynhan syrlaryny aýan eýledi. Aňan aňdy, aňmadyk alasarmyk ýagdaýda galdy. Joşup dälilik hetdine ýeten ussat birden dutaryň kümüş perdelerini sypyryp taşlady-da barmaklaryny ýüpek tarlaryň üstünde oýnadyp, gaty üýtgeşik bir mukam çalды. Dutar ýalaňaç näzenin ýaly onuň gujagynda towlanjyrap owsun atýardы... Sazanda asmandan gelýän müň bir öwüşginli ýüpek heňleri barmaklaryna sarap-sarap, ýene-de çösläp uýaljyraýan dutaryň – näzeniniň üstünü örtmekçi bolýan ýalydy. Atyp barýan daň bilen ýüpek

parça –saz çeşme-çeşme, barga –barga akyp gidip barýardy... Garry sazandanyň ýüregine asmandan inen bu sazy töweregindäki bu ýsgynlaram, şägirtlerem ýat bekläp bilmedi. Barynyň erk –ygtyýary, akyl-huşy sazyň täsin akymyna garalyp, arsy-aglanyň ýagty alyslyklaryna ýaýylyp –ýaýrap gitdi.

Huşy başyndan uçup, aňkarylyp galanylaryň arasynda „Hon-ha, şol oglan şo bolmaly“ diýdirip ýören Şükür bagşy –da bar eken. Bu owaz tä ömrüniň ahyryna çenli Şüküriň küýünden gitmändir. Ýöne barybir ýaňky saz onuňam ezber aňynyň torundan şöhle ýaly syzylyp geçip gidirdir. Tutdyrmandyr... Ol özünüň uzak ömrüniň dowamynda şu sazy gözläp kän-kän ajaýyp sazlary, mukamlary döredipdir, emma şol saparky eşiden sazyny welin, hiç tapyp bilmändir... Ýok! Tapypdyr! Ýone gaty giç ... Giç boldy... Onuň bu sazy çalyşy halypanyňkydanam has geň bolupdyr.

Işan mergen kakasynyň bolsyna kän bir geñirgenenok. "Ýaşy ýuze ýeten adamdan hiç kimem hiç zady aýyp görýän däldir" –diýip, ol öz-özünü köşeşdirýär, hemem bu pikiriň hakykatdygyna pugta ynanýar. Dogry dälmi name?! Şükür bagşy käte çakylyk -habar ýok ýerinden özbaşyna bezenip –beslenip: "Men daň bilen ýola düşmekcidirin. Garybam bolsa, göwni bardyr. Dostumy ýüňsakal etmäýin"-diýip, toýa şaylanyp otyr. Sähel salymdanam: "Aý, sag-aman sowduk, göwni bitdi, neressäniň" – diýip, egin-eşiklerini çykaryp, arkaýyn oturandyr.

– Aý, sag-aman gelen bolsaň bolýa. Eje, hany, kakama bir çay demle

bakaly-diýip, ýagdaýa belet ogly ýylgyryp oñar. Serwi eje welin, hakykatdanam "ýadap gelen" bagşy ýoldaşyna çay demläp getirer-de ýanynda oturyp onuň gürrüňlerini diňlär. Birdenem: – Heý, beýle-de zat bomy? Seret muňa?- diýip, garry bagşy ýeňi –ýany halparyp duransoň synyny silkip gaharlanjak bolýar. Onuň saçy duw ak ýanýoldaşy Serwi eje: "Bagşy, seniň derek boýuň dal bolupdyr" –diýip bilenok. Görgüli nätsin, kuýaş ýaly ýagty ýylgyryp oñaýýar. Onuň ýylgyryşlaryndan bagşynyň ýüregine mähirli owaz gelýärdi. Ol özünüň iň eý gören sazyny bu zenana bagışlamak isleyärdi. Emma näçeme aýlar-ýyllar geçdi, näçeme sazlar-mukamlar döredi, ýone ol hiç haçan "Serwi jan, şu sаз

seniňkidir” diýmedi.

... Garry sazandanyň täzeden dutara küý bermesi ogly İşan mergenem aýaly Serwi ýeňňänem geňirgendirmän durmady. Sebäbi ol gjelerine –de ýaşlyk döwründäki ýaly dutaryny gujaklap, gözünü şol bir nokada dikip, uzak wagtlap sarsman oturmany çykardy. Munuň ýaly “doňup galýan” çagalary onuň ýele ýanyndan geçmegem, zat soramagam çetindi. Özi açylyp bir zat diýäýmese oña gep goşmagam bolanok. Köplenjem käte iki-üç güne çekýän bu dymışlykdan soň ol täze bir üýtgeşik sazy sowgat edýärdi... Gojanyň indikisi nämekä? Onuň barmaklary perde basmaga ýaranok ahbetin... Soňky döwürde saz çalanda-da onuň haýsy sazy çalýandyggynam aňşyryp bolanok. Ýone göwni üçin diňlän bolaýmasaň... Ýone onuň özi welin öz “çalýan” sazlaryna düşünýärdi. Olaryň ikisiniňem demi-de, dünýäsi-de birdi. Ýone sazandanyň indiki “dymmasy” geňdi. Ýene bir sazyň ysgyna düşüp ýörmükäýa...?! Täze saz düzse, nädip çaljakka? Ine, şu gorkunç sowala jogap ýokdy.

... Bäş-on günlikde Şüküriň bir zat ýadyna düşdi. Birmahal, jahyl wagty ýat obalaryň birinde toýda şeýle waka bolupdy. Nädip bu zatlar gaýtadan pikiriňde janlanýarka? Nämüçin alaböle şol pursat, şol waka täzeden hakydaňa gelip öz dowamyny nädip “ýaşap” bilyärkä?... Şüküriň saz çalyşyna haýran galan ýüregi ýuka bir kişi şol sapar gözünüň ýaşyny saklap bilmän aglady. Şükür şonda bir maý tapyp ondan name sebäpden aglandygyny sorady. “Niçeme ärler ötdi, pirler ötdi... Bu bu gara ýere senem dözmeli bolarlar. Seniň ýaly üýtgeşik adamam ýere dözerler. Meniň şoňa, pany dünýäniň adalatsyzlygyna horlugym geldi halypa”- diýip, ýaňky adam gönüinden gelipdi...Şükür ýene şol pursaty ýatlap ýylgyrdu: “Gara ýere dözerler, men ony bilyän. Dözmeli bolar. Meni alany bilen dünýäniň gowuz ýerem dolasy ýok. Ýone menden, Ajala zat galasy ýok. Men oňa özümden zat goýmaryn, hiç zat goýmaryn!”

Şüküriň bu jogabyna ol haýran galypdy. Onuň şeýtjegine ol ynanypdy hemem ýüregi bilen begenipdi:” Şeýtgın, halypa. Şeýtgın...”

...Dutaryny gujaklap, gözünü tükeniksiz alyslyklara gönükdirip

outran Şükür bu bir eýýämki wakanyň dowamyny ýasaýardы. "Menden gara ýere zat galmaz. Suw gysymlan ýaly bolar galar..." Ol tapan täsin bir täze owazyny serinde jemlejek bolýardы.. Onuň muny özi bilen äkitmäge haky ýokdy. Ol muny goýup gitmelidi. Şonuň üçinem üç gün bäri "doňup otursydy". Täze owaz kümüssow reňkleri bilen ony bulutlara garyp alyp gidýärdi...

Gijäniň ýarynda ol dutaryny çalmaga başlady. Serwi ýeňñe käte-käte, ýöne bir zarňyldap gidýän owaza diň salyp otyr. Şonda-da dutaryň kämahal bir zarňyldamasyn dan onuň hyýalyndaky boşluklar birleşip saz emele gelip duran ýaly... Çalynmaýan sazy duýmak, eşitmek hemme kişä başardýan zatmydyr, eýsem. Serwi eje welin eşitdi. Dünýäni unudyp diňledi. Onuň gojasy saz çalýardы...

Ertesi ... Howwa, ertesi kime gülki, kime gep, kime syr, kime halat, kime eşret bolup görnen waka boldy.

– Meni şatudyň kölegesine äkit. Goňşy –golama-da aýdyň, gelsinler. Men

seniň üçin gözläp ýören sazymy tapdym. Serwi jan. Ak gulpakly Serwi janym-a. tapdym... Tapdym...

– Men bilýän...

Şatudyň kölegesini suwlap süpüripdirler. Ullakan, täzeje gülli keçe-de

atypdyrlar. Bu ýere adamlar üýsse, hökman bir üýtgesik bir tomaşanyň boljakdygyny aňyan Hüppi tentegem eýýämhaçan gelip ýetipdir. Hiç kime bermeýän öz ornunda tümmegi tirsekläp, guma bulaşyp gyn düşüp ýatyr.

... Hon-ha tirkeşipjik gelýärler. Egnini basyp duran täze donly, bili guşakly, inçemik aksakaly Serwi eje ýeňinden idekläp gelýär. Onuň dutary-da şägirdi Hudaýberdiniň elinde.

Onçakly köp adam üýşmese-de, garaz, şatudyň saýasynyň märekesi ýetdi.

– ...Aý-how, dutaryny göterip bilmeýän adamyňam bir çalan sazy bomy?!

– Çalsa-çalmasa, otyr –how, lal bolda...

– Toý-märeka öwrenişen adam-da, göwni küýseýändir, oturaýyň-how.

– Öten aşşam bir düýş görüpdir. Serwi enäni taryplap „Ak gulklym“

diýen täze bir sazy çalyp berjekmişin.

– Aý, ýo-ga...

... Serwi eje dutary gabyndan çykaryp sazandanyň gujagynda goýdy. Dutaryň kirişleriniň salparandygyny görende Hudaýberdi ýerinden gobsundy. Ýone eýyäm giçdi. Şükür bagşy ýaşlyk hyjuwyna dolanan ýaly dutary düzen ýaly etdi-de birden barmaklaryny oýnadyp, sag elini dutaryň gapagyň üstünde kelemenletdi. Sazandany ozaldan diňläp ýörenleriň gulagyna bir hili üýtgesik bir owaz gelen ýaly boldy gitdi.

Orazmämmet pälwan hyrcyny dişledi-de:

– Wah, öýüň ýykylsyn pelek diýip –diýip, uludan bir dem aldy.

Goja

sazandanyň hormaty uly bolansoň adamlar bir pursat aňk bolup çalynmaýan sazy diňlediler...

Işan mergen gyssanyp, aljyrajak boldy:

– Kaka

Oňa çenli Orazmyrat aga onuň sözünü böldi.

– Zat diýme!

Töweregindäkiler eşidilmeýän mukamynyň tolkunlaryny ýüreginiň üstünden geçirip oturanlary birhili jadysy bilen meýmiredýän sazandanyň hereketi barha kemelýärdi. Serwi ejäniň oña garap duran gözlerinden ýaş syrygýardы...

Adamlar ýuwaş-ýuwaşdan turmak bilen boldular. Iň soñundan Orazmämmet aga bu geň sazyny soñladym eden garry sazandanyň ýanyna bardy-da onuň egnine elini goýdy. Egilibem gulagyna gygyrdy:

– Köp sag bol, agam! Köp sag bol! Elleriňe güller bitsin...

Orazmämmet aga başyny ýaýkap, käte yzyna garap, ýuwaş-ýuwaş daşlaşyp gitdi. Ýüz ýaşly sazanda hamala yüz ýyl bări şu ýerde oturan ýalydy. Onuň ýanynda özüne taý bolup duran Serwi eje hemem syrly mukamy aňynda gözläp ýoren Hudaýberdi galды...

Ýuzin düşüp ýatan Hüppi tentek barmagyny uzadyp „Ýene çalsana!“ diýen manyda ysarat edýärdi. Ýöhe oña üns berýänem ýokdy.

Güzeran karkaşasynda ýadap-sökülip gelen adamlar, siz ýatyň. Bu gije göwnüñize ýene hoş umyt, mähirli bir ýumşaklyk geler. Şirin owaz göm-gök tümlük bolup ustuňize ýapylar. Beýik sazandanyň söýgi serenadasynyň arşy-agladan şam gjäniň ümsümligine garylyp üstüňize ýaýylyp gidýänligini siz belki-de bilýänem dälsiňiz...

Ýatyň...

Ahmet HALMYRAT. Hekaýalar